H. W. Sten

Ka

Poitri U O. M. Wahlang

1976

Price : Rs. 2.00

Ka Poitri U O. M. Wahlang

H. W. STEN, M.A., J.D.,
Lecturer,
Department of Khasi Literature.
Sankardev College,
Shillong.

FIRST EDITION - 1976

Price - Rs. 8/-

Composed by RILUM PRESS and Printed at NEICS Ltd.,
Shillong.

KA JINGLAMPHRANG

Ynda la jan dep syndon ban shon, nga poi kynmaw ba kane ka kot ka long ka banyngkong eh ia kaba la pyn-mih ha ka ktien Khasi kaba kren bad bishar ia ka poitri jong uno uno u myllung ha ka ri Khasi. Kaba kum kane ka jingtrei kam ju wanrah bainong ia u nongpynmih ha liang ka tyngka - peisa tad haduh ba ki nonghikai bad ki nongpule kin sngewthuh ba ki donkam ia ki. Tad ynda poi kata ka por, kitei baroh ar kin hun ban shu talain la ki atiar ha i lyngwiar barit, kata, hapoh ka kamra hikai.

Ka jingbatai, ka jinglaroh bad ka jingpynshongdor an-tad ia ki kam ki nongthoh ne ka jingkynthoh halor jong ki la iohi hangne hangtai. Hynrei ka por ka dawa ba dei ban da ioh ia kaba kum kane ka jingtrei, lymda kumta, ka thoh - ka tar jong ngi kan ym kot sha ka kyrdan kaba kot ka jong kiwei pat.

Haba lam ia kano kano ka lynti bathymmai, kiwei ki khmih lynti ruh ba uta u nongmait lynti un da kdew ia kaei kaba dei ban leh bad ia kaei kaba'm dei. Ban thaw ain ia kum kane ka jingtrei, ka dawa ia kawei pat ka kot kaba tang ia kata hi. La katta ruh nga sngew ba kan biang ia nga ban pyni ba ha kane ka kot la buh kyrdan pa kyrdan ia ki mat baroh ba la ktah. Ka jing-bishar bniah ia kawei pa kawei ka jingrwai ka don ia ki lyngkhot. Kata ka mut : kawei ka lyngkhot ka kren ia kawei ka mat ba ia jied. U nongpule un lap ia kane ym da kaba wad ia ki lynnong, hynrei ha ka por ba u pule hi. Ka dawa, namarkata, ia u briew ba ia pule ia "Ki Ummat Ksiar" bad ia "Ka Sohlyngngem" u Bah Oscar M. Wahlang hi ban sngewthuh ia ka phang ba la ktah hangne. Kane ka batai ba la thew ia ka poitri u Bah Oscar da kito ki kyrdan ba la jied.

.Ngam sngewdonkam ban batai ia ki jingmut ki kyntien ba la pyndonkam da u myllung ne ban thoh prous ia ki jingrwai. Kata ka dei ka kamram u nonghikai, ym ka jong u kritik. Ngam sngewdonkam ruh ha kane ka kot ban bishar ia ka Phut, ka Hapkyntien, ka jinglashoh tar bad kiwei kiwei kiba ngi peit ha ka poitri namar ba u myllung hi um put shym ia pynpaw ei ei ia kaba u sngew ba u dei ban bud. Nga leh ia kata baroh ha

ki nongpule hi. Hynrei tang kawei nga sngewdei ban pynpaw, bad kata ka long ba nga sngewtynnat ia ka khup kaba bud ia ka rukom kren hi ym kaba pyrshang ban pyniakhlad ia ki kyntien ba dei ban kynnoh shisien kynnoh, ne ban shu thew ia ka jingiaidryntih kito ki kyntien lada ym don jingthmu ban rwai ne thaw sur ia ka phawar.

Nga jied ban pynmih shwa da kane ka kot namar ki laitylli hi daw barit. (1) Haba nga pule ia ki jingkyntkoh baroh katba nga lap synei hangne hangtai kum ha ki MAGAZINE bad SOUVENIR ngam lap satia ba don kano kano ka jingkdew ia u synfilang ba ia noh da une u myllung sha ka thoh - ka tar jong ngi. (2) U Bah Oscar u dang khynraw ha ka rta, bad da kaba sdang nyngkong na ka poitri jong u, nga khmihlynti ba u lah ban bud ia ka lynti u William Wordsworth ban batai ia ia ka nongrim ne ban khmih biang ia katto katne ki bynta ba ia kdew ha kane ka kot. (3) Haba nga hikai ia ka poitri jong u, nga shem ba ym tang ki nongpule hi kiba donkam ia kum kine ki kot, hynrei wat ki nonghikai jong ngi ruh ki donkam khnang ba kin iohi ia ka lynti kumno ban ialam ia ia ki nongpule sha ka jingsngewthuh bakhambha ia ka poitri. Lada ki nonghikai kin pynshitom ialade khyndiat, kiba khreh ban ialeh eksamin kin iohi ba shalyndet jong ki lain ha ka poitri dang don sa kaei re kaei, Haba nga pynmih shwa ia kane, ngam mut ba ngan sngap jar ia kiwei pat ki poitri ha ka ktien Khasi. Kito baroh kin mih hi ha ia ka jong ka por. Kaba nga khmihlynti ka long ba ki nongthoh ha ka ktien Khasi kin kioi ban pdiang ia kum kine ki jingtrei da ki Kritik jong ngi namar dei tang da kumta ba kan roi ka jingbishar bniah ia ka thoh - ka tar jong ngi.

La sdang ban thoh ia kane ka kot ha ka 3 tarik August 1976 bad ia pyndep ha ka 30 tarik September. Nga ngeit ba ka jingbishar bniah ia ka thoh - ka tar ha kane ka rukom kan kylla diengbah na kane ka jingpyrshang.

Garikhana, Shillong
1st November 1976

H. W. STEN

JINGKDEW

U Oscar M. Wahlang

Ia u Bah Oscar M. Wahlang la kha ha ka 2 tarik Rymphang 1934. I kpa jong u dei I Bah Molen Singh Nongkhlaw, i kmie pat i Kong Lesimai Wahlang. U dei u khun shynrang banyngkong eh jong kitei ki rangbah, bad u long u khun bahynriew. Ki la don baroh 11 ngut shipara. Ka kyrteng jong u hi ka long tang Oscar. Ia U M hapdeng imat la buh ban pynsah nam ia la i kpa. Kane ka jingjied ban buh ia ka kyrteng u kpa ha shwa'ne hapdeng ka kyrteng kam dei kaba leh khyllah tang u Bah Oscar. Bun na ki rangbah shynrang jong ngi ki leh kumta. Ia kane imat ngi iashim kylliang nangno re nangno.

U Bah Flinstone Jomes Blah u la ai jingkheiñ bniah ia ki kam bad jinglong jong une u rangbah jong ngi ha " Ka Lamphang " jong u ba la shon lang ha ka sien shon banyngkong jong *Ka Jutang jong ka Sur Pangnud U Khun Khasi* (1968). U Bah Flinstone u thoh :

> Kum u khynnah um shym la long uba khlaiñ ba shait kum kiwei - kiwei ki para khynnah; kumta namar ba um lah ban iashim bynta ha ki jingialehkai kilan ryngkat bad ia ki para khynnah; u la long uba marwei ka jingmut jingpyrkhat, uba jem-lung mynsiem bad uba ieij ia ka jingmarwei bad jingkynjah.

Kane ka pynkynmaw ia ngi ia u Alexander Pope u bym lah ban iabeh bad ki jingsngewbha jong ka por namar bymkoit-bymkhiah ka met. Ka jingieit ia ka jingkynjah ka pynkynmaw ia ngi ia u William Wordsworth, u myllung ka jingkynjah ha ka poitri phareng. U Bah Oscar u lah ban long kumta dang khynnah, ia ngi tip shai ba u don shibun ki paralok. U don ka bynta ha ki seng khynnah skul, bad katba dang thoh ia kane u long u General Secretary ka Khasi Hills District Congress Committee. Lada u ieit ia ka jingkynjah, ngin sa lap ynda ngi ia pule ia ki jingrwai-phawar jong u. Lada u long kumta, ngi lah ban sngewthuh ruh ba lehse i kmie im da pynshlur eh ia ka jingialehkai bad ia ki para khynnah namar ba dei u khun shynrang nyngkong bad kata ka jingsngew marwei ka bud ia u hadien ha ki rukom pyrkhat.

Na " U Sier Lapalang " jong u ngi shem ba u Bah Oscar u long u baieit bad burom ia ia i kmie, bad ba ha u hi ka paw ba ka batam sneng ia ia ka kmie ka wanrah ia jingsniew baroh. Wad ia kano kano ka longkmie te, hato um ñiewkor ia ka ktien ka Sohlyngngem kmie, ka Sier kmie, ka Sngi ?

Ha *Ka Jutang jong ka Sur Pangnud U Khun Khasi* ia shon lai tylli ki jingrwai-phawar kiba iathuh tang ia ka jingshem sngewsih ki tyngshcp jong u. Ngin sa lap ia kine ynda ngi ia bishar bniah ia artylli ki jingrwai ha kane hi ka kitab.

U Bah Oscar M. Wahlang u dang shait, bad lah ban khmihlynti ba ka poitri kaba kham bha kan dang mih na u. U shong mynta ha Pchkseh bad la i lok, bad ki khun.

Ki Ummat Ksiar

HABA nga bishar bniah ia ka jingrwai "Ki Ummat Ksiar" , nga la pyrshang ban pynbor ialade ban kohnguh ba u Bah Oscar M. Wahlang u la jied shwa ia ka kyrteng bad sa thaw ia ki dkhot kawei hadien kawei pat. Hynrei kata kam shym pynhun ia nga. Imat u la don ka jingthmu nyngkong eh ban khot ia ka "U Klew bad ka Sngi", ne da kumwei pat. Shuh shuh imat dang don ki-laiñ ia ki ba u la weng noh na khmat bad hapdeng jong ka jingrwai. Ia kane u la leh imat ynda u la kham rangbah, lane shwa ba un shon ia ki jingrwai baroh lai ha kajuh ka kitab. Dei lehse hadien ba u la pyrkhat bha ba u la jied ia kane ka kyrteng. "Ki Ummat Ksiar" kim da thew eh ba ka Ksiar ka don ummat, ne ba ki ummat jongno re ki kylla Ksiar kumba kylla dewiong ka khleiñ rakot ba ia lathuh khana ki tymmen Khasi jong ngi, hynrei ia ki dur sngi ba don ha ki sner u Klew. Lada ngi pyrkhat ia ka jingbun ktien ka Sngi ha kata ka sngi ba ki iakren naduh dang step haduh ban da mied, bad ia ka jingiam jong ka, kane ka kyrteng ba la ai, ka iahap dur hi bad ki kyntien pat ba la pyndonkam baroh ehlynter.

ia kata ka khana puriskam kaba kum kane, ngi iohsngew kylleng ka ri Khasi bad ri Jaiñtia. Hynrei donkam ban peit pat nangno u samla ba dang ha ki khatphra-khatkhyndai snem u ringmynsiem ha kaba thaw ia kane, ia kata lah ban lap da ka basuk. Ka long kawei na ki kamram jong u Kritik ban tih ia ki thymmei jong kano kano ka phang ba u lap ha ka thoh ka tar. Namarkata, kan iarap ban sngewthuh ia ka kyrdan u Bah Oscar kum u rangphawar lada ngin thad-madan shwa ia ki thymmei jong ki jingrwai jong u.

Ka Thymmei

U Bah Oscar um shym ia thoh ia kane ka jingrwai na kaba shu iohsngew ia ka puriskam kai hangno re. Ki thymmei ki jingrwai baroh laitylli ki long kiba shai kat ka sngi. Wat lada ki puriskam I Pahep Rabon Singh ki ia mih mynshwa eh, ka thymmei jong "Ki Ummat Ksiar" ka long "Ka Per Tyrso" jong u Bah Primrose Gatphoh ba ia pynmih ha ka snem 1933 lang bad ka *Sawdong ka Lyngwiar Dpei*. Kiba pule bniah ia katei ka **Ballad** u myllung Gatphoh kin lap ia kata ka jingshisha. Ka thymmei jong "Ka Sohlyngngem" u Bah Oscar ruh ka long na "Ka Sohlyngngem" u Bah Primrose hi ba ia shon lang ha ka *Sawdong ka Lyngwiar Dpei*. Khnang ban ym ban ia kajuh shi kajuh hadien, wat "U Sier Lapalang" ruh u shim ia "U Sier Lapalang" u myllung Gatphoh kum ka thymmei wat lada ka phawar u Bah Oscar kam kot wat

tang ha mat khohsiew jong "U Sier Lapalang" u Bah Primrose ruh.

Nga bishar ia ka jingong jong nga ba "Ki Ummat Ksiar" ka ring mynsiem na "Ka Per Tyrso", ha ki khyndiat kyntien. Ia kaba kum kane ka jingbishar lah ban leh da kaba ianujor ia ki katto katne kiei kiei bapaw ha baroh ar.

Ka jingsdang :

Hyndai, u kiew u Rang bhabriew
U Tnga ba leit ka Sngi :
Ha shiteng bneng khlem khun khlem ksiew
Ki shong ki iing paki.

(Ka Per Tyrso)

Ki Pynlong bneng shajngai napdeng
Ka suiñ bad ka khyndew ;
Ha la paki tang arngut hi ---
Ka Sngi bad la u Kiew.

(Ki Ummat Ksiar).

Ha baroh ki liang kumba'n sa kdew harum, la ktah ia kijuh ki mat tang ba ha ka jong u Bah Oscar la pynjrong ia ka jingrwai da kaba pynrung ia ka jingmutdur ha ka rukom kaba pynlong ia ka jingrwai ruh ban jrong.

Ianujor ia ki san dkhot banyngkong jong baroh ar, phin lap shuh bun kiwei ki jingshisha ba la wanrah tylli na "Ka Per Tyrso" ha kane ka jingrwai. "Ka thei bhabriew" u Bah

Primrose ka kylla "theisotti bhabriew" ha u Bah Oscar. U thien uba kylla dur ha per tyrso, u shu long Syiem lei rango, ha u Bah Oscar. U Klew ka Per Tyrso u kwah ban "leit bam lyer" bad kata ka thei bhabriew; U Klew Ki Ummat Ksiar pat u kwah ban hiar sha per tyrso ban "iakhublei" bad ka Theisotti,

Ynda ka Sngi ka la sngewthuh la ka jingkwah brai u Klew. ka ong "Ngam mon te ba phin shang ;"(Per Tyrso). U Bah Oscar u sneng ia ka Sngi ba kan hukum noh hi syndon ia U Klew ban "Shong khop bad ia ka Sngi".

Ynda ka jingai nia ka Sngi ka la pulom, ka la kum kob pynban ia ka jingdon- jingem la jong. Ha ka dkhot 8 "Ka Per Tyrso" la thoh kumne :

Ka iam ka bat arti
"Aiu phi dang duna ?
Ka mat-ar-kor ka thei puri,-
Phin sa babe kylla!

Ia kitei ki rukom pyrkhat, u Bah Oscar u hap pynpra bad pynïar sha ki hynriew laiñ kumne ;

Kaei phi kwah, mynno ngam lah :
Phin ang-de sa katno ?
Hei, to da khan, yn nai wat jan
Sh'u syiem u 'lei rango.

Oh ! pleng kumta-phi bat ia nga bad
Ngan leit - shuh-seh, wat bao ;-

Ia ka dkhot bakhyndai bad shiphew "Ka Per Tyrso" lah ban lanujor bad ki ktien khadduh ka Sngi ha "Ki Ummat Ksiar". Hangne ruh ngi lap ba ia ki san dkhot bakhatduh "Ka Per Tyrso", u Bah Oscar u hap pynmih haduh 10 dkhot ban poi ha ka **Ah** lane **climax** jong u. Hynrei ia ki arlaiñ ki bakhatduh kiba long ka **ah** jong "Ka Per Tyrso" kiba ong ;

U bnoh ka dohnud ksiar ia khang
Un rung pat da kumno ?

Ia pyndonkam da u Bah Oscar ha kaba ki tyngshop jong u ki lakren shwa ba u Klew un hap na ka burom ba u la don bad ka Sngi :

Ka Jynkhang ksiar phin tang shu hiar
Kan khang khyrdep junom.

Ki symboh, ki jingmut, ka dur - ka dar nadong shadong ba u Bah Oscar u pyndonkam dei ki jong u Bah Primrose Gatphoh. Kam don ei ei kaba thymmai kaba da donkam eh ban wad hangne lait noh tang ki rukom pyrkhat u myllung ba u la pynpaw ha ki laiñ ba la shon.

Imat katba u Bah Oscar u pynkut ia ka, u la lap sa kawei ka kyntien na u Bah Primrose bad kata ruh ba la shon ha "U Sier Lapalang", kita dei

Jingieit jong phi mo Lalyngngi
Dei Syntiew Bymjukut.

Ki long ki kyntien ba ia kren da u Sier Lapalang shwa

ba un dkut mynsiem ha ka phawar Roman u Bah Primrose Gatphoh. Ki ktien hangto ki ong :

Jingieit jong phi Mei, Syntiew Bymjukut.

U Bah Oscar u la pyndonkam ia u "Syntiew Bymjukut" u Bah Primrose ha "U Sier Lapalang" jong u ruh.

Ngi lap ha kawei ka jaka ia ka jingphalang "U Trot" u myllung Soso Tham, bad ruh ia "U John Gilpin" ba u phalang ha kawei pat ka jaka. Kita ki jaka ki long :

Shisien phin mih ko leij to khmih-
Phim lah wan phai kylla.

BAD

" Oh! Oh bei Oh! " Phin "Oh! shano " kaba sawa hi kum " . . . aste kariwan, yn aste pat shano".

Hynrei baroh arngut ki myllung ki sdang hi na kaba pule ia " KITAB JINGPHAWAR " I Pahep Rabon Singh. Ki laiñ na ka puriskam " katba ka ïam ki ummat jong ka ki jaw halor jong u ", ki long ka thymmei ia ka kyrteng ba la ai da u Bah Oscar ia kane ka jingrwai jong u.

Ki myllung ka ri Bilat bad kiwei kiwei ruh ki ju shim ia ka khana ba la don lypa, ne ka jingrwai ne kano kano ka jingthoh ban sdang ia ka jong. Hynrei imat dei ba dang khynnah ka jingmut, ba u Bah Oscar u la jied ha " Ki Ummat Ksiar " bad " Ka Sohlyngngem " ban bud ia ka dur ka dar, ka rukom shna kyrdon jong ki jingrwai uwei pat u myllung. U la bud ruh wad ia ka

hapkyntien 'de. Kam long ka baitynnat, hynrei ka la mih. Toi, la kaba thaw jingrwai ne phawar ia kajuh ka phang, kam long kaba phylla, hynrei ki ksai jong ka ki dei ban thew shawei pat. U Skylark u Wordsworth, u iapher na u jong u Shelley bad kumta ruh long u Cloud bad kiwei pat ki tyngshop.

Namarkata, haba ngi pule ia ki jingrwai baroh ba la shon ha *Ka Sur Pangnud* ngim dei ban kiet ia ka jingshisha ba la seng nongrim ia ki ha kiwei pat kiba la don lypa. Haba ngi pule ia ki baroh lai, ngin peit ia ka rukom pyrkhat jong u myllung, ia ka rukom pyndonkam ia ki ktien, bad ia ka jinghikai ba kawei pa kawei na ki ka don ia ka ri jong ngi. Namar shisha bun na ki phawar bad jingrwai Khasi ki don ka jinghikai ia ki long dien.

Kane ka jingrwai Ummat Ksiar bad Sohlyngngem ki dei ki ballad bad lah ban rwai ia ki bad ka duitara myllung ha ka kti. Ha ka ktien phareng, ki long *lyrical ballads*, kata kum ki jong u Wordsworth bad Coleridge hi.

II

Haba ngi la iohi katto, kan long kaba myntoi ban bud ter ter ia kane ka jingrwai da ki khmat ka mynsiem bad ka jingsngewthuh ia jong.

Ki 24 laiñ na khmat ki long ka jingpynithuh u nongrwai ha ngi la ki nongiashim bynta ha ka phang ba u rwai. U Bah Oscar u iathuh ia ka jaka ba sdang ka khana. U ong ba ka Sngi bad u Klew ki pynlong ia ka jong ka bneng " sha jngai na ka suiñ bad ka khynndew ". Ngi tip ba ka bneng ka jngai na ka khyndew, hynrei kumno keiñ kan jngai eh na ka haw-haw. Lada ka jngai kumta, ka jngai katno sngi lynti ? Lada ka jngai katno katno ruh ngi lohi ba u Klew u poi sha sla khyndew tang shi khyllipmat. Sngew kumba ka jngai na ka khyndew tang kumba da ki hajar phut ei ei ym da ki mer. Ki salantis kin shem jingeh ban mutdur ia kaba kum kane ka bneng. Namarkata, nga sngew ba ka bneng jong ka Sngi bad u Klew ha kane ka jingrwai ka long kata " ka Eden ba arngut " jong I Babu Soso Tham hi. Ngin sa tai nia bha ia kane ha ka lyngkhot kaba dei ia kata.

La iathuh ia ngi ba kine ki tyngshop ki ia shong suk shi lok, tang "shisamoi" . Ngi don tang saw aïom, ne samoi ha ka shisnem. Haba ki ia leit tang "shisamoi" , ngi lah ban sngewthuh ba u tyrso u phuh syntiew ha ka por aïu. Ha ka rilum Khasi u phuh syntiew ha ki bnai tlang shwa ka Pyrem bad ha ki katto katne ki jaka ha ka por Pyrem hi. Kumta kane ka Samoi dei ka Tlang. Wat hapdeng kata ka jingshong suk, kumno re kumno u Klew u la ïapmat ia ka "thei puri" ału re kaba tang ban iakynduh ruh um put ïakynduh satia. Ha kata ka jingshohbieit ia kata ka jingbhabriew jong ka, u la shu khih kum u

klongsnam ka baje wah ha kynroh ïing sharum bad shaneng. Um mon ban iathuh ia ka lok shaphang kata ka jingsngew bathymmai jong u. Um don jabieng tang ban kylli pyrthew ruh, ne ban tuhbuit na ka shaphang kata ka thei thymmai. Tang shu iohi na jngai ruh u lapmat noh hi. Haba u Klew u dang lah ban iohi ia ki rong babun rukom naduh nangta na bneng, ngi sngewthuh keiñ ia ka jingjngai jong ka. U Bah Primrose Gatphoh uba la rwai shwa shaphang kine u iohi ia ki "Ha kilar lum ïor bathiang", kata ka mut ha shiteng bneng, bad ym dei ba ki iashong tang shisamoi hynrei haduh ban da dei por ban ioh khun ioh ksiew de, tang ba kim ia ioh hi. Ha ka jingpynkylla ia ka jaka, u Bah Oscar u la khot sngewbha hi da ka jingbymtip ia ki jingkynthoh ba lah ban iaid da kaba bishar bniah naduh basdang.

Ynda la dep pynïthuh-ïthaw ia u Klew bad ka Sngi ha ngi, u nongrwai u leh ha ngi ban sngap ia ka nia jong ka. Ngim tip ia ka Sngi ka kren da ka bashong ne da ka baïeng, ne ka bud ia u lok kat shaba u khih hapoh kata ka kamra bneng, hynrei kaba paw hangne ka long ba ka shu sah hajuh bad ba u klew ruh u leng khek ne u shong shuki ban kren shilok. Nalor ba u Klew u don ka jingmut bakhyllah, ka jingkylli ka tnga ka la nang pynjur shuh shuh ia kata ka jingsngew khamtam haba ka la kdew ïa ka jingkhih pisa bad ka jingwit ka jingmut jong u. Ka jingkylli hi ka la pynshlur ia u rangbah ban an kut jingmut ban hiar noh mar mar sha pyrthei nyngkong eh tang "ban ia khublei" ia kata ia

"khun puri", ka jingiohi jong u, kaba kat ka te ym don shuh. Haba u la ieft hi te la matlah lut ki khmat bakynja mynsiem ruh, bad kaba ong kiwei ka shu long noh tang ka jingpynwit, ne jingbishni ne jingpynthut. Kumta ruh ka long bad u Klew.

Ka Sngi, ka kynthei ba la ioh kat kata ka jingiohi jngai bad jingtip lypa katba u Klew u dang tharai, ka shu khroh bad ka da pyni de da ka jingpyrkhat bymman ba na ka jingpynshoi jongno re ha ka mynsiem u lok. Ki ktien "wat shah shukor" ki thew sha ka jingshah pynshoi. Kane ka long kawei na ki rukom pyrkhat jong ki katto katne ki longkmie wat kito kiba la nang la stad hi. Ka long kaba suk eh ban kynnoh ia ka bor ba na shabar khlem ïit ialade pat long kumno. Pynban ka Sngi ruh ka lam pynshoi hi ia la u lok. Pyrkhat ia ki laiñ :

Kaei phi kwah, mynno ngam lah,
Phin ang de sa katno ?

Don ka bor jong ka jingpynshoi sarong sngewrit hangne. Pynban, ka Sngi ka la maham ia u Klew "Hei, to da khan", ka ong. Kane ka jingmaham ka mut ban sneng ia u ba un da pynshongnia, ban da durlap bha shwa ban leh ia kano kano ka kam. Ka mut ba u dei ban da peit ia ka dien-ka khmat, kamon-kadiang : ban da ïit lypa ialade ban lait ia ka jingbabe hadien. Mynta ka la kham pynshai shuh shuh ia ka tynrai ka jingpynshoi bad uta u tynrai dei u lei rango.

Ka Sngi kam shym keiñ noh tang ha kaba kynnoh ia ki jingpynshoi. Kam shym keiñ tang katta hi. Ka da

pynshai ba kata kaba u Klew u iohi baroh ka dei tang ka Rongphong. Ka lah ruh ban long ba ka ñiew ba kat ma ka te ym don shuh ha bneng ha ka jingbhabriew. Kiba sha pyrthei lei te ki bym long suda Ngin ia peit keiñ kan long kumno hadien bad u Klew, hynrei ka Sngi te ka la lathuhlypa ba un sa shah shet ha kata ka khun puri ba u kwah ban iakynjut kti.

Kum ka jubab pat u lok ba la shohbieit ka dohnud shawei, um sngewshkor satia ia kaba la pyni-pynkdew: u la set kyllut la ka jingmut baroh. U shu kren mynthi teng teng. Hynrei u la ong ba ka Sngi kam dei ban "sngewsih kthang" kumba ka la leh. U kular ba un shu "hiar kai" bad un "sa wan phai" sha la ka lok baieit. Kat kata ka jingpynwit kaba inih na ka jingieit ka lok, um mon satia ban pyrkhat ei ei ruh.

Ha ka kylla balai ka Sngi, ka da pynpaw ia ka jinglong bakham halor jong ka da kaba ong shai : ' phim tip shisha Alu kan jia sha khmat" . Ka kyntien "khmat" ka thew la kaba shadien, bad ka nang pyneh riang ia la ka jingsngew. Ka long ka lok jong u, pynban ka buh ia u ha ka kyrdan ka jingtip ba kham hapoh ban la ka. Lah ma ban long ba u Bah Oscar u la pynshong kurim ia u Klew bapli bad kaba la iaw lypa ka ryta ba ka Sngi ka sa bun ktien kumne ? Ngi pule ba ka iai ban tang la kata ka shetkylla jong ka Rongphong ne Mangkarong kaba u Klew um shym lah ban suba katba um put iakynduh ia ka.

Katba nang pynwit katta ka jingleit ba khlem nongrim ka tynruh la u klongsnam u Klew. Mynta u lam phla ba u don jingmut bymman. U ong de ba un da jngoh bad "doh" la kata ka thelsotti ba u iohi na bneng. Ngi lap namarkata ia ka jingih kata ka kwah wan pyrthei : na ka Khublei sha ka Doh syndon tbak. U nongphawar u la rah ia ka jingmut jong ngi ba ngin pynkhreh ban poi sha ka bakut, wat lada ngi kynmaw ba u Klew u dang kular ban wan phai ruh. Dei ynda u la lai ban tang la ka jingwanphai sha bneng ba ka Sngi ka la batai ia ki aiñ ka bneng :

Shisien phin mih ko leij to khmih -
Phim lah wan phai kylla.

Kane ka pynkynmaw ia ngi ia "U Trot" jong i Babu Soso ha kaba la lathuh ia ngi ba kata ka ri sha kaba u kynrad jong u Trot u leit ka long ka ri kaba wei ba la poi, ym don jingwanphai pat. Imat kum u shynrang briew u Klew u la dom artad, bad ha ka jingdom teng teng, kum ha ka jingbuaid hi ki kum mih noh ki jingkut jingmut bym put dei por kiba la pynshong nongrim ha ka jingsalla bad jingdom. U Klew u ong :

To koit keiñ Thei kam pher ei ei
Wat kthang, wat jaw ummat;
Jingleit bymjngut jong phi kan kut -
Wat khmih ba ngan wan phai.

Kine ki dei ki kyntien rai kut jong u. Bad u rai khlem pat iakynduh markhmat bad kata ka "baieit" jong u. La

ka Sngi ka khroh ia u ba u dei ban pyrkhat biang, pynban ki don ha ki kyntien jong ka ki sur ka jingtim de kiba lah ban nang pynhiar ia u Klew sha ka kyrdan ba hapoh shuh shuh. U Shynrang briew te la U Klew, ne U Roi ne u Bung– khot da kano kano ka kyrteng, um lah shah ia kaba kum kata ka jingpyni na ka lok. Pyrkhat ia kine ki kyntien ka Sngi, bad pyrkhat kumno ngin sngew lada ngi buh ialade ha ka jaka u Klew :

Ha khlaw poiwir phin shang pukir,
Phin kit ka jah burom.

Nalor ba ka Sngi ka ia pyndom lypa ia u ba un 'jlew' kum u myrsiang ne u ksew, sa kata ka pyntieng shuh shuh. Ka long lehse kaba la palat ka jingbunktien ia kum uta u shynrang briew. U Klew ruh u la ngiah. Hynrei u ngiah ba u leh aiu ? Ngi lap pynban ba u shu shong ban sngap bad ban iakren bad ia ka lok, bad hadien kata u sa shoh samthiah. Toi, lada ka sngi ka long kata ka lok kaba don jabieng shisha kumba u Bah Oscar u la thmu naduh basdang, hato kam dei ka kamram jong ka ban peit ba u la samthiah u lok ? Kam dei ka kamram ka lok ba la kynduh tang lai-saw bnai mynshwa ban pynkhreh jingthiah ia u ne tyrwa jingbam-jingdih ia u ? Kam don jingthmu satia ban leh ia la ka jong kamram. Lehse u Klew u hap ban khie dang step ban ai dud ia ka lok mo ade ! Ngim lah ban khmihlynti ia u Bah Oscar ban pynshai shuh shuh ia ka jinglong ka Sngi palat na kaba ngi iohi namar ba u shu pynbud ia kawei pat ka ballad kumba ia kdew naduh

basdang. Ha kaba kum kata ka khyllipmat bashoh samthiah, ba ka jingmut ka long kumba phohsniew da shong artat, u Klew u la kut jingmut ban hiar sha pyrthei long katba long. U leh kum u shynrang shisha, bad un leh da kumno pat haba ka lok ruh kam lah ban ai jinghun ia u da kiwei pat ki kyntien. Ngim dei ban klet ba dei na ka jingsalia ia ka jinghikai skul ka lok ba u Klew u la kynmaw khlek ia ka ïing kmie bad ba u la ju long "U Khun lahduh ka mei" . Dei kata ka jingkynmaw ba la pynlong ia u ban Phla noh hi ia kaba u la pun ha la ka mynsiem. U la kular naduh dang step ba un shong junom bad la ka Sngi, mynta u smai :

Ngan leit ban jngoh, junom ngan doh
Bad ka ngan shong ryngkat.

Hangne sa shisien pat u Bah Oscar u mih biang ha ka rynsan ban iathuh ia ngi da lade hi. Mynta u la rah ia ngi na bneng sha per tyrso syndon. Ngi hap na bneng kumba hap u sohphoh nongkhlaw na ki tnat, bad ngi don ha pyrthei. U nongrwai, kum ka Sngi u kynnoh ba u Klew u la shah pynshoi ha u ksuid aiu re ia uba la khot hangne da u 'iei rango, nangta u 'lei Dusmon. Hynrei wat lada la kynnoh ia ka bor ba na shabar ruh, u Bah Oscar um shym la iathuh ia ngi ne iohi ba u ksuid u la klew sha bneng ban pynshoi ia u Klew. Lada tang kaba shu pynthame da ka rong tyrso, u lei rango u lah ban khring ia u Klew, lah ban ong ba la ai ka bor baphylla ha u ksuid ruh ha kane ka jingrwai, kaba wat u Soltan ka Eden u la shahjop ha u lei

rango. U Soltan ka Eden u hap lakynduh markhmat bad ka lawbei ka longbynriew. U Bah Primrose Gatphoh um shym la ai la kaba kum kata ka bor phylla ha u Ksuid, namar u rwai ha "Ka Per Tyrso" ba u Ksuid –

Sor-sor ha ïing paki
U kren ha shkor u klew,

Ngam lah satia ban kubur ia ka bor phylla ba la ai ha u lei rango, namar lada ka long kumta u riewshlur kane ka jingrwai dei u Ksuid keiñ la uba u Bah Oscar, da ka jingbymih ka por, u pynphong pansngiat Riewshlur hangne.

Ngi don ha per tyrso. Ngim kiet la kata. La iathuh la ngi ba ynda u Klew u la hap hangta um lap lano lano ruh. U jah lynti de. Um lap briew, mrad ne kano kano ka kynja jingim. Tang ka lyer ruh kam beh shuh ban pynkhih ia ki tyrso phuh syntiew ka Tlang. Ynda um lap la ka thei puri, la ong ba u iam "Oh ! bei Oh". U Klew u la kyllabamut, hynrei ka por ka la dier. Ka khyrdop ksiar ka la khang. Ban klew biang ruh um lah shuh. La kumno kumno u dang kylli ialade marwei :

Kumno ngan leh junom ban neh
Ki dak jingleit kylliang ?

Kaba u lah ban leh ka long ban shu sngewhun bad ki rong Sngi ha ki sner jong u. Pynban u dang ap jutang, bad ngi lap la u kumta.

Ka bneng khlem u Klew ka long ka bakynjah, bad ka pyrthei khlem ka Sngi ruh ka long kumta hi. Lehse u

Klew jong u Bah Oscar un sa kylla alu re hadien kumba kylla kyrteng ki Khasi jong ngi hyndai, bad ngin sa lap ia u ba u iakynduh ia ka Sngi kaba ma ka ruh ka lah ban kylla kyrteng da kumwei pat hadien ha kaba, baroh arngut kin iakynduh bad klet ia kaba la jia.

III

Ka phang jong ka jingrwai ka dei ka jingjia ia u Klew bad ka Sngi ha kane ka sngi ba u nongrwai u lap ia ki. Ngin bishar bniah ia ka jinglong jong kine, arngut shilok ha ki jaka ba ngi lap ia ki.

Ngi lap ia ki baroh ar ha ka slen banyngkong ba ki don ha bneng. Dei na ka jingdem jngoh u Klew sha khyndew ba ka sdang ka met pdeng ki kam jong ki nongshim bynta. Ka sdang kumba ngi pule na "Ka Per Tyrso" u Bah Primrose Gatphoh, bad na ka Puriskam i Pahep Rabon Singh. La iathuh ia ngi ba tang shu iohi ia kata ka per tyrso, u Klew u lapmat noh hi namar lehse ha ka jingbeh iyer tiang, ki tiew tyrso ki khih ia kumba khih ka Theisotti hi baba peit na bneng. U Klew u la khih pisa haduh ba um sngewthuh shuh, ialade, ruh, pynban um shlan ban iathuh ia la ka lok ia kata ka buit thymmai jong u.

Ka Sngi, kaba tang ia ka hi la ai ka jingstad, ka jingioh jngai, bad ka jingshemphang baroh, ka iohi ia ka jingmut

bashapoh u Klew. Dei ma ka kaba kylli nyngkong eh ia u Klew. Imat ka Sngi ka da suba sniew de khyndiat khyndiat ia la u lok haba ka iohi ia ka jingpher ha khmat jong u. Dei ma ka kaba la maham lypa la u Klew:

Ha shiteng por wat shah shukor

ka ong. Ka mut ba ka la tip lypa ba u lok jong ka u la shah pynbieit ha u ksuid aru re. Ka kdew ka pyni ba u dei ban "da khan" namar "ka dei tang ka Rongphong", ne "Ka Mangkarong, ka dur shuphong". Ka la tip ba un ioh ka jah burom ynda u la ieit na ka. Hynrei wat la da al ia ka kat kata ka jingstad bad jingpnah thylliej ruh, kam lah ban pynpyrkhat ne pynkylla bamut ia la u lok.

Nangne ngi sdang ban pule ruh ia ka jingsngew jong u nongphawar ia ka longbriew-manbriew. Nangne ngin bud ter-ter ia ka akor ba u pynrung hangne. Kaba ngi lap ka long ba u Bah Oscar u la al ka burom ka bakhraw ia khlongkmie. Kum ha ki artylli kiwei pat ki phawar ba la shon lang ha kajuh ka kitab, u ñiewkor shikatdei eh ia ka kynthei, bad katta ruh tang ia kiba la don lok lypa ne kiba la don khun. Ha ki la al ia ka sap bapher bapher kiba palat ia ka bor sngewthuh u shynrang briew. La ñiewkor ia ki longkmie katta katta la kumba ñiewkor u Bah Oscar ia i kmie la jong. Hynrei phewse, ka jingstad ba la al kam myntoi satia. Ka long ka jingstad bad jingshem marwei ka bym lah ban pynladei ia ki kynthei na ka longbriew baroh. Ha kaba u Klew u noh

arsut sha pyrthei, ngi lohi ia ka jingshahjop jong ka jingstad bad jingshemphang ka kynthei longkmie. Ka la khang, ka la bat ruh ia u, hynrei kam lah satia ban leh ei ei.

Ngin peit khyndiat shaphang u Klew. U Bah Oscar u don ka jingthmu barieh ban pynlong ki riewshlur ia ki baroh ar, hynrei kam long satia kumta kumba la tai nia ha ka bynta ii. Na kane hi ka jingrwai ngim tip ia ka dur u Klew. Ngim tip la u long u balieh, balong, ne bastem. Ka jingrwai kam lah ban iathuh ia ka jingheh ne jingrit jong u. Kaba ngi lohi ka long ba u don ha bneng bad ka Sngi bad marwei bad Iba marwei.

Une u Klew jong u Bah Oscar u long u rangbah briew uba ieit tang ia kaei kaei kaba u la lohi na jngai. Un jin da la lamwir lada u iohsngew ne iohtba ia ka samla de. Lada don ba iathuh ia u ba ka samla ka ieit eh ia u, bad ka long kaba bhabriew, batipsngi bad kumta ter ter da ki ktien pynroh iei iei, u Klew un iap noh hi. Wat kaba shu iohi na jngai bah ka la pyndung thlong ia ka dohnud jong u haba u pyrkhat ia ka. Ngi ioh ka lad ban sngap bad bishar ia ki jinglong jong u Klew ym na ka dur hynrei na ka jinglakren kylliang jong u bad ka Sngi. Nyngkong eh u ong ba un hiar sha pyrthei ban ia khublei ia kata ka khun puri. Ngim tip ruh la u ju iohi puribiei ne em. U kular "Ngan tang hiar kai ngan sa wanphai", namar ba u dang phla hi ba la la ka lok u don da ka "jingieit ba shiei". Ha ka baar

pat u la kular ba un wan phai ban shong "Junom bad la ka Sngi". Khmih ia ka jingkylla ka jingmut u Klew, bad kata ruh kaba tang shisngi. Ha shwa ba un kular ban shong junom bad la ka lok, u la ong ba un hiar ban khublei, bad nangta un hiar ban "doh" de ia kata ka thei jong u. Katba ka Sngi ka dang pynpaw ia la ka jingieit la u katta u nang shong bieit ia kawei pat kaba tang ka khmat ka khmut ruh um pat tip. Ka jingieit aiu kaba kum kane ? Lehse kane ka jingkylli ka dawa ia ka jubab babnlah. Ynda haba ka Sngi ka la bat la u da ki ktl, u la kylla dom pynban bad u la ong.

Jingieit bymjngut jong phi kan kut –
Wat khmih ba ngan phai pat

Ha kata ka khyllipmat ba u la kynjrait ban lait na ka jingbat ka lok, u la kynmaw ia ka ïing kmie bad kumno ba u ju ioh mon hangto. Kata ka jingkynmaw ka la pynkloi ia ka jingmih noh jong u na ka bneng jong ka Sngi. U khublei khatduh ia ka lok.

U Klew u iaid la ka lynti, u la poi ha pyrthei, hynrei u shem pynban ba ym don thei samla satia hangto. U la kylla bamut, tangba ka por ka la dier noh.

Phai biang sha ki jaka ba ngi iohi ba u dang sdang ban hiar, ngi pyrkhat ia ka jingjngai jong ka bneng na ka khyndew. Tip ka jan katno eh ba u Klew u poi kloi sha pyrthei. Ka jingwan mih u Bah Oscar ha ka rynsan ban iathuh dalade hi ia ka jingiaid lynti u Klew kam

shym larap ei ei la ngi ban tip la ka jingjngai ka bneng. U John Milton haba u lathuh la ka jinghap u Lucifer sha ka pyrthei,' u da ong :

Nine times the space that measures day and night
(Jingjngai lynti khyndai mied khyndai sngi)

Lehse ka jingiathuh khana shaphang ka jinghiar jingkiew jong ki Hynñiew trep sha kane ka pyrthei bad biang sha bneng ka larap ne lalam la ka jingmut u Bah Oscar ban pynjlan noh la ka bneng na ka pyrthei tang kumba laikynta laid lynti; namar ngi lap la u Klew ha ka khyndew tang khyndiat minit hadien ba u mih na ka Sngi. Lada u nongrwai u thew sha kata kajuh ka jingkieng Sohpet bneng, ka jingmut u Klew kam iadei bad ka. Namar ha kato ka juk kim tip ka shukor ka thok, katba u Klew pat u la nang lypa. Ka dohnud jong u ka la dap lypa da ka jingkwah brai ka doh.

Lah ban pynkut nia namarkata ba ka jingrwai ka thew la ka juk bathymmai -- ka juk jong ka rongphong, ka bud tynnehg, ka kwah brai. U Klew u im ha kum kata ka juk, namar ngi lap la ka jinglong jong u, na ka jingkren jong u hi. U lathuh la ngi ba u don jingmut ban mad la ka jingieit bathymmai jong kawei pat ka briew. U Klew u long u nongmihkhmat jong kito ki shynrang ki bym ju khan, ju wad la ka jingshisha, kiba sngewthuh la ki jingeh ne jingsuk tang ynda la mad la kata ka jingsuk ne jingshitom.

Ngi sngewsynei la u Klew bapli ba u long kumta; u duh la ka jingsuk banyngkong. U iam pangnud ha sla khyndew marwei. Ngi sngewlem la ka Sngi ruh ba ka shah jop. La ai ha ka da u nongphawar la ka bor iohi jngai bad la ka jingstad baroh. Hynrei lehnohei ka jingstad. Ka shah jop ha ki bult thymmai u lok uba bieit bad u bym shah shkor la kiwei pat. Baroh ar ki hap ban ieit ia ka jingkynjah bad jinglong marwei.

IV

Kane ka jingrwai kam long kaba neh tang shi jaka. Ka khih na kawei sha kawei pat. Don artylli ki jaka hangne la kiba la kdew. Bad nga kwah ban bishar bniah ia ki baroh ar ban iap ia ka buit u nongrwai, ia ka jingtbit jong u ha kaba airong airup ia ki bad ruh ia ka jingtbit jong u ha ka pyrkhat pyrdaiñ.

Ki jaka ba la kdew ki long ka bneng bad ka khyndew.

Ka bneng ka jong ka Sngi bad u Klew ka long kaba thylli. Ka bneng hi baroh kawei ka long tang ka ling kaba shikamra bad tang kawei ka jingkhang kaba la shna da ka ksiar. Ngim iohi ia kiwei pat ki jingim hangto. Ka Sngi kam don shakri satia. Imat u Klew u hap shetja jyntah hi katba ka lok ka dang trei ia kiwei pat ki kam. Ngim shym iohi la ka dak badon. Blei ne angel ha kata ka bneng jong ki. U nongthaw jingrwai um iah

ban batai ia ka dur jong ka, ia ka jinglong ka jingim ha kata ka bneng. La shu ong ba don ka bneng.

Ha kaba ka Sngi ka kren shaphang ka jingkhang ksiar, ngi sngew ba ka bneng ka jngai shisha. Hynrei imat haba pyrkhat bha, u Bah Oscar u mut hi kumba mut u Bah Primrose Gatphoh ba ka bneng ka long ka dohnud jong ka Sngi hi. Hynrei la kumno kumno kam da jngai eh na ka Per Tyrso. Kumba la kdew hawei pat ha kane ka lynnong, ka jngai tang da ki kynta IAID LYNTI kaba lah ban klew ban hiar kum na ka jingkieng Sohpet bneng. Kam lah satia ban pynhun ia nga, namar ba u Bah Oscar um sngewthuh ia ka jingkwah ki nongpule ban pelt ia ka dur ka dar jong ki jaka ba u kdew ha ki jingrwai jong u.

Ka khyndew ne pyrthei ruh ka long kaba kynjah kum ka bneng hi. Ynda u Klew u la poi ha ka Per Tyrso, um lap iano iano ruh. U Klew hi um iohi ia u briew ne ki mrad, ne ki sim. Ka long kaba kynjah katta katta, ba tang ka lyer ruh kam shym beh satia ban sar ia ki syep ki syar jong u. Kata ka thei puri jong u kam don. Ka long ka pyrthei kaba shu pynbud ia ka pyrthei jongno re khlem da sngewthuh ia ki jingdawa ka poitri ba dei ban da batai ia ka jingim ne jinglong ka jaka ne ka juk. U Klew uba long uba dap da ka jingleit, u iohi tang ia ki dak badum suda. U hap iam marwei marwei haba u kynmaw ba u la mad ia ka jingim ha bneng sha kaba um lah shuh ban kot mynta.

Kum ka bneng ka pyrthei kam lah ban phon lano lano ruh. I kumba ha bneng ruh ym don jingsuk hi, ha pyrthei ruh ym don jingsuk : ha baroh ar ki jaka don tang ka jingkynjah suda. Toi lada u Bah Oscar u la pyni ba ka Sngi ka suk marwei, ngi lah keiñ ban ong ba ka bneng ka pher na ka pyrthei. Hynrei ha baroh ar ngi iohi ba ki long kum ka jaka lum jingtep ne jaka thang-briew pynban.

V

Ngi pule ba ka don kaba teh la u Klew bad ka Sngi ha ka shi samoi, bad kata ka dei ka jingieit. Kane ka jingieit ka long ka jingieit bakynja briew, kaba lah ban wan ha ka jingmut ne dohnud u briew tang ynda haba u la iohlad ban iakren la khana bad kata ka samla ba u ieit. Imat ka Sngi bad u Klew ki la leh kumta shisha bad ngi lap ba ki shongsuk ha bneng tang arngut hi. Hynrei lada ngim iohi la ka jingleh ieit kaba kum ka jong u Rynñiaw bad ka Sohlyngngem ruh ngi lah ban pyrkhat ba ka jingieit jong ki ka thew sha ka jingkwah ban la shong lang shirta. U Klew u lathuh kumta hi la ka Sngi ba u mut ban ieit hiar sha khyndew tang ban khubiei la ka thei puri. Lada ka Sngi kam bun ktien eh, iehse un shu sngap bad pyrkhat balei ba kam mon la u ban ieit hiar sha pyrthei; bad hangta hi un sngewthuh ba ka ieit la u. Hynrei wat ka jingieit bakynjabriew ruh kam lah leng

ha u rangbah uba khong khong ka mynsiem. Kumta ka kut noh ka jingieit banyngkong. Kum ia kane ka jingieit ki khot Eros ha ka ktien Greek.

Don sa kawei ka jaid jingieit ia kaba u Bah Oscar, ha ka por ba u thaw ia kane ka jingrwai, um peiphang satia. Kane ka long ka jingieit jong u Klew ia ka thei Puri ne theisotti babhabriew. Um shym la ioh lad ban ia kren ia ka. U shu iohi na jngai hynrei um kwah ban da pynthikna ia ka long ka samla ne em. Kam Pher ia u Klew, long katba long tang ba la ieit la blang. Sa aiu pat yn dang pyrkhat lait na ka jingieit thymmai?

Ka jingieit ba tang ha ka jingmut. Kata dei ka kyrteng jong ka. U la kwah ban iakhubiei, ban doh bad ban shong bad kata ka samla thymmai. Kata kam pher ei ei, hynrei u shu bynñiaw ha ia ka mynsiem. Ban da ka bneng kam long kaba suda, ne thylli kaba tang arngut hi ki jingim ki don, lah lehse ban don u kynja jingim uba kum ka Viola ha ka *Twelve Night* u Shakespeare ban phah kylli sha ka Olivia kumba leh u Orsino. Hynrei ym don, shu hap kynnoh ia ka jingpynshoi kaba wan ha ka dohnud hi. Ia kum kane ka jingieit ki Phareng ki khot Platonic love kaba ym dawa eh ba da donkam shisha ban iathiah lang bad kata ka khynraw ka ri ka jingphohsniew. Kum kane ka jingieit ka don tang ha u Klew, ym ha ka Sngi. Kan myntoi shibun leda ki kritik kiba hadien ia nga kin pyrshang ban peit ia kaba

kum kane ka jingieit bad ai ia ka da ka kyrteng kaban iapdiang lang.

VI

Kawei na ka jinglong bakyrpang ka poitri Khasi ka long ba don ka jinghikai de ha ka. Kam shym hikai dalade hi kumba tyrwa u Phadar Elias, hynrei ia ka jinghikai ngi lap ba la pynrung ha bun ki jingrwai bad phawar Khasi jong ngi. Imat ñiar eh ba ngin lap ki phawar kiba don dor ki bym don jinghikai. "Ki Ummat Kaiar" ka long kawei na kum kita ki jingrwai bad ka jinghikai jong ka ka long ka bashai, namar u nongphawar um shym buhrieh ei ei na ngi ia kata ka jingshisha.

Ngi iohsngew ia kine arngut shilok naduh ba ki don ha bneng. Ka Sngi ka dei ka nonghikai ba la pyndonkam da u nongrwai. Kaba ka kren ha la u iok ka kren ruh ha, kiba sngap ia ka—ha ngi.

Mynta ngin pyrshang ban peit ia ki katto katne ki jinghikai kiba ngi iohi ha kane ka jingrwai.

Nyngkong eh, u shynrang briew um dei ban shu beh tang sha kiei kiei kiba pynsngewbha ia ka khmat jong u, ne ia ka dohnud jong u. Shisien ba u la shongkurim ia ka briew, um dei shuh ban don por ban beh sha ki jingsngewbha kane ka pyrthei namar ba u la dei ban leit ia ia ka tnga, lehse kum ia ka met ia jong hi, ban ri

ia ka bad ban sumar ia ka haduh kaba kut wei ba la iapmat hi naduh basdang. Um dei shuh uto u samla briew uba laitluid kumba u la long mynba u dang don ha ïing kmie. Hadien ba la shongkurim ka por ban peit ia ka mangkarong ne ka jingsngewbha pyrthei ka la leit. Nalor kata, kaba shu iohi tang na jngai kam dei ban tuh ia ka dohnud briew. Kane ka mut ruh ba ka jingieit kaba tang ha ka jingmutdur kam dei ban ioh jaka ha ka jingmut u khun Khasi-Khara.

Ka baar, ba u briew u dei ban da bishar bha ia kaei kaei kaba u iohsngew ne phohsniew da shong. Kane ka paw hi hangne ba u nongphawar u kwah ia u Klew ba un da khan, da peitthuh, ban wad jingtip, hooid ka donkam ia ka jingtynjuh de ban tip ia kaei kaei kaba thymmai kan long kaba khambha ne em ia kaba la don ne la tip.

Ia ka jinghikai ba don ha kane ka jingrwai lah ban pyniadei ym tang ha kam shongkha-shongman, hynrei ruh ha ka kam kamai wad bam bad ha kiwei kiwei ki bynta jong kane ka jingim. U briew u shem jingeh shem jynjar ynda haba u la bakla na ka lynti badei ban iaid ha ka jingim jong u.

Ka Sngi ha kane ka jingrwai ruh ka thew ia ka kynthei briew, ia ka Tnga u riew shynrang hi. Baroh ar ki ieng kum ki tyngshop-pharshi ia ka longbriew-manbriew, kumba long u 'tiewsngi, u skaiñ jong u William Blake ka Britain. Hynrei hangne ka Sngi ka

leng ruh na ka bynta ka kynthei kaba la law ki jingpyrkhat, lehse kaba la shwa shibun ka rta ia la u lok. Na ka jingkren lynter jong ka, u Klew bapli u la sngewdom kynsan. Ym dei namarkata ban shu bunktien ha iing ha sem khlem da lah ban leh eiei ka ban iarap ia ka jinglong mynsiem u lok ne kiba ha iing ha sem. Ka jingbunktien ka Sngi naduh dang step haduh ban da mied, bad ka jingbympyrkhat jong ka ia kiwei pat, ka la pynpoi ia u Klew sha pyrthei.

Ia ka jinghikai kane ka jingrwai Pharshi, la iohi shai na kaba pule ia ka. La u nongrwai u la bud ia ka rukom U Bah Primrose Gatphoh ruh, kat ia ka jinghikai u shim na I Pahep Rabon Singh, bad kata ka long :-
" Kynmaw ban ym ioh ka jingmut lamwir kum u Klew loh shisien phin kum babe "

KI JINGPYRSHANG

1. Mutdur ia ki jaka sha kiba la ialam ia phi da u Bah Oscar M. Wahlang ha "KI UMMAT KSIAR", bad kynthoh shaphang jong ki da kaba kdew de ia ki laiñ ban kyrshan ia kata.

2. U Bah Oscar M. Wahlang um shym la ai jingstad ia ki khynraw shynrang bad ia ki longkpa. Phi lah ban pynshisha ia kane ka jingong na "KI UMMAT KSIAR" ?

3. Ka bneng jong ka Sngi bad u Klew ka jngai tang da ki phew hajar mer na ka Per Tyrso ne khyndew. Ka klew syndon soit sha jngai bah ynda ki kjat u Klew ki dei khyndew. Ainia ban kyrshan ne kyntait ia kane ka jingtyrwa na kaba phi bishar bniah ia "KI UMMAT KSIAR".

4. Iathuh kumno ki jingmut phylla kiba rung ha u Klew ki pynjngai ia u na ka Sngi, bad kumno kata ka jingmut thymmai ka trei kam ha u. Hato u Klew u shu saitlah ia la ka lok, ne phi lah ban pyni na "Ki ummat Ksiar" ba ka Sngi ruh ka don ka bynta ha kaba pynpoi ia u Klew sha pyrthei ?

5. "U Klew u la kyllabamut, hynrei ka por ka la dier". Iathuh bniah ia ka jingkyllabamut u Klew bad katai ia kitei ki jingong shaphang jong u kumba u Kritik u lap na "Ki Ummat Ksiar".

6. Kaei ka jinghikai ba ngi ioh na "Ki Ummat Ksiar" ?

7. Nangno phi tharai u Bah Oscar M. Wahlang u lap ia ka nongrim ban thaw ia kane ka] jingrwai ? Phi lah ban pyni ia ka jingiajan bad kito ki thymmei ba phi kdew ?

8. U Bah Oscar M. Wahlang u long "uba ieit ia ka jingmarwei] bad jingkynjah" (Flinstone Jones Blah). Phi lah ban kyrshan ia katei ka jingbishar na kano kano ka jingrwai u Bah Oscar M. Wahlang ?

Ki hot ban Pule

1. Sawdong ka Lyngwiar dpei - P. Gatphoh
2. Ka kitap Jingphawar - Rabon Singh

Ka Sohlyngngem

I

TANG SHU dep thaw ia "Ki Ummat Ksiar", U Bah Oscar M. Wahlang u la pyrkhat sa shaphang kawei pat ka khanatang barim ia kaba la thoh hi ruh da I Pahep Rabon Singh ha *Ka Kitab Jingphawar*. Kaba ngi pule ha ka puriskam I Pahep Rabon Singh ka long tang khyndiat eh. Hynrei na kane ka puriskam jong I la mih kiwei pat ki phawar bad ki jingrwai pangnud ha ka thoh-ka tar Khasi shaphang ka Sohlyngngem. U Bah Victor G. Bareh lei u la buh bad ka sur thaw hi kaba da pynkyn-deh ia ka mynsiem jong baroh kiba sngap ia ka. Lah ban long ba bun kiwei pat ki nongthaw jingrwai hadien kin sa kynmaw ia kane ka sim bapli ha kiwei pat ki dur de kumba ki myllung ka ri Bilat ki rwai ia U Shyrwat ne skylark, u lyoh ne cloud, ka Cuckoo bad kiwei pat ki sim.

Kane ka jingrwai ka kren shaphang *ka* jingshem sngewsih jong ka Sohlyngngem. Ngim dei ban kiet ba ha kane ka kitab ia kren tang shaphang ka jingpangnud jong ki nongiashim bynta ha ki kam ba la mang lypa ia ki.

Ka long kaba sngewtynnat ban pyrkhat shaphang ki Sohlyngngem, ki sim Rynñiaw bad ki syntiew ha ka por ba dang khie samla. Ka long kumta bad u Bah Oscar ruh. Ym lah ban ong ia u la mad ia ki jingshem ba kum

kine ha ka jingim jong u, hynrei ngim lah pat ban klet ba kum uba peit bniah ia ka jingim ha kane ka pyrthei u lah ruh ban iohsngew ia ka jingud jong bun ki Sohlyngngem hangne hangtai. Shisha wat ki kmie ki kpa ruh ki ju kren slat pharshi ia la ki khun haba ki sneng ki kraw ia ki. Kane ka long kumta haba ki iohi ia kano kano ka bapher ha ka jingiaid jingieng ki khun jong ki, wat ha ka rukom riam jaiñ riam nep ruh.

Ha "Ka Sohlyngngem" ngi ia kynduh tang sawngut ki nonglashim bynta. Ha ka bynta I ngi lap ia u Rynñiaw ba u kylli da lade hi ia ka Sohlyngem bad u pynpaw ia ka jingieit ba u don ia ka. Ha ka bynta II, ngi lap ia ka kmie u Rynñiaw bad ma u de. Ha ka bynta III, ka Samla Sohlyngngem ka don bad la ka kmie. Ha bynta IV ki sim samla ki ia kynduh tang para ba ia ieit hi, bad ha ka bynta ka bakut ruh, ngi lap ia ki tang arngut hi.

Ha kane ka jingrwai te ngi la iohi ia u nongrwai ba u da iaid shaneng sharum, bad sha bun ki jaka. U la iaid kai ruh sah ki jaka kynjah ba u da iohsngew ia ka jing iakren ki samla. U bud ia ki haduh iing ba ki shong wat lada um shym la lah ban batai ia ngi kiba kum kino kita ki iing baduk, iing riewspah ruh. U da peit bniah de alu ki samla bad ki kmie jong ki ki la leh. U la bud ter-ter ia ka jingmad ki sim ha ka jingim haduh bakut hi.

Ka jingiaieit kylliang jong ka Sohlyngngem bad u Rynñiaw ka poi ha ka bynta ne ka pud ha kaba ngi sngew dei ba kin da ia ap shwa ia por hi ba kan jubab ia ka jingangnud jong ki. Ka jingieit jong ki iwei ia iwei katba ngi lah ban sngewthuh na ka jingrwai ka long ka bakhraw kaba wat ka ding ne ka um kam dei ban pynwit ia ki ba kin ialong shitnga. La kumno kumno kata ka dei kaba shoh ha ka jingmut jong ki nongpule bad ki kritik ruh, namar ka Sohlyngngem

Ka phai de wak — ka p'yiam ruh khak —
U kdup; nangta ka pat ? -
Jingieit khatduh bym lah iathuh,
Ka shon kut bun phew wat.

U Rang Rynñiaw ummat u jaw,
B'u kdup, u doh, u dait :
Jingieit baskhem ka khlieng shadem :
Slem slem kim lah pyllait.

Lada ia pynkut ia ka khanatang tang hangne, ka shu biang hi kumba ia khmihlynti ki nongpeit ia ki sim. Kan jin da ia long ka climax jong ka jingjia ha ka jingrwai. Ki nongpule kin iohlad ban pyndonkam ia ia jingmutdur bad jingsngewthuh ia ka jingkut jong kine ki sim samla. Namar ia biang te ba kan kut. U Rynñiaw ruh um shym kwah hi ba ka samla jong u kan pynsngewsih ia ka kmie. Hynrei ka kylla long pynban ka anti-climax kumba long ka drama u Bernard

Shaw ba wat haba ladei ban pynshong kurim ia ka Miss Dolittle bad u Higgins ruh ia wanrah pynban ia ka jingiakhlad, Ha kane hi ka jingrwai, ia kumno kumno ngi la sngewthuh hi ba ki sim kim iakynduh shuh. Na ki ktien ba ki la kren ngi ioh ia ka bakut. Ka jingwanrah ia ka jingkut bym khmihlynti lane ka khongpong (anti-climax) ka pynblad ia ka jingitynnat kane ka jingrwai kum ka **dramatic-Poetry**. Ha kane ka bynta, kata, ka Bakut, kam long satia ka jingrwai ka bablang. Pyrkhat ia kine ki laiñ :

La lait ne dei, la la i Mei
Ko leit ngam nud pynlah ;
'Jinglap ' ruh Thiang, tang ban pynblang
Ngam banse keiñ ban shah.
bad
Ko leit, to phai khatduh khatwai
Ban iap lam sah kynmaw ;
Ki sngi lajuh ngim lashem shuh ---
Sa tang ummat ban jaw.

Kine ki la biang ban sngewthuh ba kine ki samla kin iakhlad noh shen tang shu dep kata ka doh kaba "siem slem kim lah pyllait". Pynban ha ka jingbymhun ka dohnud samla, bad namar ba la ka jingud ka Sohlyngngem kumba la iathuh I Pahep Rabon Singh kam put rung, u nongrwai jong ngi u la pynrung ia ki jingpyrkhat ba wan hadien lane **after-thoughts** bad ban poi sha

kaba lathuh ruh ba u Rynñlaw u
iam ha jingslaw nam
Kyrteng ka Sohlyngngem.

Lada u Rynñlaw ruh u dang slaw nam la ka samla la jong, dei hangta ba ka jingkut ka long kaba ngim lah ban kubur.

Ka jingrwai ka don, kumba thoh u Aristotle ki Greek, ka basdang, ka pdeng, bad ka bakut, lait noh ka jingkut bymsngewtynnat. Ha ka jingkut, U Bah Oscar u duna shibun ka rukom pyrkhat ha kito ki por samla jong u. Lada baroh arngut ki samla ki iam, ki wad ruh iwei la iwei kumba ka Sohlyngngem ka ud ba pangnud ia u Rynñlaw bad ba u Rynñlaw ruh u slaw nam ia ka Sohlyngngem wat hadien ka jinglakhlad hi : mano ban khang ia ki ban iakynduh pat hadien ynda ka kmie jong ka Khlieng Kyrngem ka la iap noh ? Hato ka kmie ka lah ban im shirta ? Ka khana ka la kut tang ba la plie iad pat ia ki sim ba kin iakynduh iano re hadien lada ki nang ia ki akor ka longbriew manbriew. Ki lah ban iadoh, iathaiñ, iapiam, iathum bad ban iashong kurim ruh namar ki dang iawad hi iwei ia iwei pat !

Ngam ym da la kdew ia kane ka jingduna ha kaba pynkut ia kane ka jingrwai lada u Bah Oscar um shym ia pyniadoh-iadait ia ki sim.

"Ka Sohlyngngem" la kumno kumno ka la kham bha shibun ban ia ka jingrwai "Ki Ummat Ksiar". Ha kane ngi iohi ia ki dak ki shin ka jingieit markylliang; ngi iohi ia ki rukom pyrkhat pyrdaiñ jong ki nongiashim bynta; ngi iohi ia ki jingleh jong ki pdeng ka khanatang. Kawei kaba la mad lut ia kiei kiei baroh namar

Nangno kan dei, kan lait haei
Nga ka kmie nga la mad,

Shisha dei ka kmie ka samla Sohlyngngem kaba kren ia kine ki ktien Kawei pat ka kmie kaba shu suk ban peit tang da ki khmat ia la u khun. Ka kmie kaba pyrkhat ba ka longiing-longsem kan biang tang ha kaba u khun jong ka u loh ka ja ka jyntah ban bam. Kam da pyrkhat eh ia ka jingim ba hadien jong u. La ong ba ka long ka barlewspah.

Ha "Ki Ummat Ksiar" ngim iohi ia ka kmie bad u kpa u Klew. Ngi kynmaw ba u Klew u kdew ia kata. La kumno kumno ka pyrthei kaba tang arngut hi ka dei ka jong "Ki Ummat Ksiar". Ki jaka bapoi ruh tang ha ka bneng kaba khlem dur khlem dar wat ka pertyrso ruh kam lah ban pynhun ia ngi Hynrei hangne lą ialam ia ngi sha ki rud um, sha ki jaka kynjah la kum sha rud kshaid noh hati, ne sha kinlieh roro hi. Ha "Ka Sohlyngngem" ngi loh ia ka jingtrei-jingktah jong ka samla Khasi ia kaba la shongkulai u 'lei jingieit ne u Cupid ki Greek. La pyni ha ngi ba ka Sohlyngngem ka

long ka basmat basting la kat ka Nam I Babu Soso Tham ba U Bah Oscar u lap ha *Ka Duitara Ksiar*.

Ha ki rukom iakren ruh "Ka Sohlyngngem" ka don ka ka kyrdan khyndiat, ym eh kum ka jingiakren jong ka Sngi bad u Klew kiba shu bunktien khlem da shoh ia ka jingmut jong ki nongpule babishar bniah. Ka jingkohnguh ka samla ia la ka Kmie ka long ka kaei kaei kaba itynnat hangne. Ka long ka langkñia ha ka duwan ka jingkohnguh, bad ka la kñia hi ruh ia la ka mon na ka bynta ka kmie. Ngi sngewsynei ia ka Sohlyngngem bapli, tangba kumba la kdew haneng, lehse kan dang la kynduh hi shisien ka sngi la u Rynñiaw namar ba la pynslaw la u ruh.

II

Ka jinglathuhkhana lane story shaphang ka Sohlyngngem kumba la rwai da u Bah Oscar M. Wahlang ka long kumne haba shu buh lyngkot.

Ka sdang na ka jingiakren jong ki arngut ki sim samla. Hynrei dei u shynrang uba sdang nyngkong ka kylli ka pyrthew, ka tyrwa ia lade. Ka paw ba une u khynraw u la ju khmih kumno ba ka samla jong u ka san naduh ki sngi bamynshwa. Hynrei hangne ha ka jaka iakynduh, lehse ha lynti bah, ne hajan madan lalehbol, ne hangno, mar iakynduh ki da iasdang noh hi ka phla shem mynsiem, kane ka long ka baphylla.

U Rynñiaw u da tyngkan ia la ka jingsngew jaid badei ka sngi iakynduh nyngkong. Ka rukom kren don-akor jong u ka pynpyrkhat ia ngi. Shisien u ong--

loh nga bakla, hei mab ia nga!
Sa tang kane shisien.

Ka Sohlyngngem ruh ka da kyntiew nam ia u Rynñiaw haduh ba kam kwah burom shuh ialade ruh. Ka da pynsyriem ia u bad u " Khun u 'Lei Shyllong ", wat la kim ju iakren mynshwa ruh. Imat ha ka mynsiem jong ka ka la don lypa ka jingieit ia uta u samla. Ka la iapmat hi ia u naduh mynshwa.

Ki sngi ki her, dohnud ka per
Bad bunsien ruh nga kwah
Katba phi ong - to ai kan long,
Ia phi ngan ym kyrngah.

Tang ha ka shisngi ki da ia kular noh hi ban iaieit baroh shirta. Ki da ia pynskhem ia kata ka kular da kaba iabat kti. Ka la dei hi ka jingiateh ktien, tangba u nongrwai um kwah shibun eh ki briew ban iadon lang, u phah da ka Lei jingieit ban jngoh ia ki. Tang shu dep ka kular, ka sngi banyngkong ruh ka la sep noh.

Ha ka sngi baar ngi iohi ia ki sim samla ha ïing. Ki ïing pat de ruh kiba ikynjah sat. Tang "arngut" ym don mano mano ruh. Hynrei ia ki samla hi ka jingieit ka la rong noh soit ia ka jingsnegwthuh jong ki baroh.

U Rynñiaw um thngan um sliang satia Kata ka jing-ktah ka jingleit kaba haduh katta katta ka long kaba lah ban jia hangne hangtai ha ka pyrthei Khasi ruh. Pyrshah la ka jinglong jong u, ka khynraw pat ka trei ka ktah, ka smat ka sting Janmied ki iakynduh ha lynti Shillong bad nangta ki iapoi sha lawkynjah kaba hajan Shillong ne hapoh S h i l l o n g hi. Tang ka Sohlyngngem kaba pyrkhat la ka lashai bad katta ruh kaba mar-mar hi, ym eh ia ka lawei-lathai. Ka ong :

Pyrthei kan khih, phi ruh phin krih
Haleh phin kum kylla ?

U samla Rynñiaw ruh u la kular skhem, bad da kaba smai syndon "Ngan tang palat un pam pyrthat" u ong. Sngew kumba kane ka jingsmai ka kham khlaiñ ban la ia jingsmai u Petros ha u Jisu Khrist haba u ong ba lada baroh kiwei pat ki synran kin thut na u Kynrad, ma u te un bud shaduh jingiap hi. Ka jingkdew la u pyrthat ka thew ban ia ryngkat kyrdan bad katei kawei pat ka jingsmai kaba u Bah Oscar u tip bha. Une u Rynñiaw hangne u da iathuh shuh shuh ba ka jingdon jingem ha ïing jongu kam ai jinghun satia la u, namar ha ïing te ym don keiñ iba kum i Sohlyngngem.

La iathuh la ngi ba kine ki samla ki ju la kynduh ha kylleng ki jaka. Ka por ba ki la kynduh ka dei ka por Synrai. Dei tang shi alom hi imat, la kum ha ka khana u Kiew bad ka Sngi hi ba kine ruh ki lalang lok. Shwa

ka kmie. Kata ka kmie jong ka ruh ka dei kaba la mad lut la ki jingkthang ha ka jinglong samla jong ka. Ka la ka la khang ia la ka khun ba kam dei ban ialeit bad u Rynñiaw ba loh u iehbeiñ tang shu dep tuh noh ia ka jinglong sotti jong ka. Namar la ka jingieit bad ka kular ba la khlei ha lum ha wah, ka samla ka la sngewsih sat. Ka da ïam pangnud.

Dohnud ka pdang, mynsiem ka kthang

Ani !Waw ! Ngam lah shah

La ka la kthang ha la ka dohnud katta katta ruh, ka la pyndem la ka mon ban kohnguh ia la ka kmie. Dei kata ka jingkohnguh ruh kaba pyniakhlad ia ka na la u samla.

Ka Sngi khatduh ka la poi. Ki samla ki ia kynduh biang, lehse ha ka por ba la sma khriat ka pyrthei bad ha ka jaka kum hajan ba iakynduh ka Umshyrpi bad ka Umkhrah. Ka dei ka khubor basngewsih ia u Rynñiaw ruh. Ha ka jingiakynduh para marwei, marwei bad kaba marwei, u Rynñiaw u la iohi la ka dak baphylla hakhmat la ka samla. Kumba u la kwah tip, la iathuh ruh la u la kaba la khang ka kmie. Hangta hi ki la la khlad noh hadien ka iadoh-iadait, ka iathum-iapiam. Ka Sohlyngngem ka ud pangnud marwei. Hynrei la u Rynñiaw ruh la pynsiaw nam haba u kynmaw ia ka Sohlyngngem. Ka khana ka kut hangta.

III

Ka Phang ba u nongrwai u pynsah nam hangne dei ka jingud pangnud jong ka Sohlyngngem. Kumba la ka la kdew naduh basdang, la lathuh ia kane ka khana da I Pahep Rabon Singh Kharsuka ha ka puriskam jong I "Shaphang ka Sohlyngngem". Ia kane ka sim la khot ruh ka kyrngem, ne ka 'liengsangem. Ha kane ka jingrwai, u Bah Oscar u la pyndonkam ruh ia ki sap barieh la jong ha kaba thad madan ia ka rukom pyrkhat ki samla Khasi haba ki don ha ka jingieit bad ha ka pangnud ruh.

Shisha ka Sohlyngngem bad u Rynñiaw ki long ki shin jong ki samla briew hi.

Ha ka rukom Khasi jong ngi, ngi ju iathuh khana pharshi ia la ka jingim da kaba pyndonkam ia ki sim ki doh, ki syntiew ki skut. Bad ia kane la leh, ki ong naduh hyndai hynthai, kata lehse shwa ba u William Blake ka ri Bilat un nang ban pyndonkam kumta. Ynnai la kdew ia ki myllung ba hadien ka Bilat kum ki jong u Arthur Symonds, u Thomas Stearne Eliot bad kiwei. Bun na ki phawar-rwai Khasi naduh kito ki jong U Rev. Morkha Joseph Chyne (ia kiba la pynmih dang hadien), haduh kiba dang shu thaw dang shen kiba pyndonkam da ki pharshi suda. Ka Sngi bad u Klew, Ka Sohlyngngem bad u Rynñiaw, ki Sier Lapalang ki thew pharshi ia ka longbriew-manbriew.

Te haba ka poitri jong u ka long ka pharshi de, ka dei ban don ka jinghikai. Kumba ngi lap ia u ksai ka jinghikai ha "Ka Ummat Ksiar", bad hadien "U Sier Lapalang", hangne ruh ngi lap ia ka jingthmu jong u nongrwai ban hikai ei ei. Kumta ngi lah ban ong ba ha U Bah Oscar hi **ka poitri kaba u don ha ka jingmut ka ka dei ban don ka jinghikai ia ka longbriew manbriew.** U long namarkata u myllung uba ngeit ha ka pharshi, bad uba pyndonkam kumta Hynrei namar ba ia kine kiba ng pule ki long kito ia kiba u la thoh kham mynshwa eh, ym lah ban ong la u dang bat ia kane ka'uh ka jingngeit hadien U Bah Oscar u ngeit ruh ba ia ki jingjia ha ka poitri lah ban pynlaid katba u nongthaw u sngewdei, lym kumta ym don daw ia u ba un pynsiaw nam sa ia u Fynñiaw ba ngi iohi u'ba la her soi sha suiñ ba um pyrwa ei ei ruh ia kata ka samla bapli. Hynrei kan bha lada ngin ktah katto katne ki mat ha kane "Ka Sohlyngngem"

Namar ba u nongrwai ym shym jam palat ia ki pud ka ri Khasi ha ki phawar rwai jong u, lah ban ong ba u pynkynmaw de ia ka akor ka samla Khasi hyndai haba ka lakynduh bad u samla briew ha lyntì-synkieng, ha brisoh-brikwal, ha lew-ha hat, ba kam dei ban da kynshleiñ ne leh kyntnit palat hakhmat ka pyrthei. U Nongrwai u angnud ba ka kynthei samla ka dei ban don ka jingsngewthuh ba ka long ka baelot bor bad ba ka

Jop ka rem ka longïing longsem ka shong shibun eh ha ka jingstad bad ka jingshida mynsiem u tnga. Lada u lehbeiñ ka ïing ka jot noh, bad shah kren beiñ ha ka pyrthei. Ia kane ka jingthmu jong u Bah Oscar ngi lap ha kaba u Rynñiaw hi u da kren shwa ma u ia ka Soh-lyngngem. Ngi lah ruh ban sngewthuh ia ka bult baar ha kine ki laiñ :

Tang ka kynthei batlot nga dei,
  Ia nga ynnai burom ;
Hynrei nga ong to kan iai long
  Ba ngin lathoiñ junom.

bad

Nga tip ka mon ba phi iai don
  Ban juh ban thoiñ bad nga :
Pyrthei kan khih, phi ruh phin krih.
  Haleh phin kum kylla.

Ka samla kaba pyrkhat ia ka lawei-lathai ka da khmih-lynti ym tang ia ka babha hynrei ruh ia ka basniew, bad ia ki jingtynjuh ha ka jingim de. Kine ki laiñ ki thew bad kdew lypa ia kiba kum kita :

U slap un theh, 'erlong kan beh
  Haba ngi ia ryngkat,
Jingdum ia'n tap jingsuk kan lap
  Ia ngi da kumwei pat.

Na ka liang ka samla hi, ngi iohi shai ba u nongrwai u kwah ba ki thei samla jong ngi baroh ki dei ban

kohnguh ia la ki kmie wat lada kata ka jingkohnguh kan wanrah ia ka jingpang mynsiem shirta ruh. Ka iahap bad ka hukum u Moses kaba ong "Burom ia la u kpa bad ka kmie . . .". Hynrei hangne, ngi lah ban lap ia kaei kaei kaba ym iahap shuh bad ka jingkylla ki por namar ki samla jong ngi mynta ki long kiba la nang la stad bad kiba lohi jngai.

Lait noh kitei ki jinghikai ba la kdew, nga don ban ong kumne harum halor kane ka jingthmu u Bah Oscar ha kane ka jingrwai.

Nyngkong eh, ka jingrwai ka thew sha kaban pynkohnguh lut ia ki samla ha ka mon ki kmie ki kpa. Dei ka kmie kaban wad tnga ia la ka khun, la kum ha ka pyrthei bahyndai eh ha ka ri Khasi jong ngi. Ka kmie jong ka samla ka ong ha kane ka jingrwai "Dang bun ki lad leh ngin iawad". Ynda la mon hi ka kmie long katba long ruh dei ban hun. Kane kam iahap satia bad ka juk ba ngi im ha kaba ka jingieit para samla ka dei ban sdang lypa. Ia kane u Bah Oscar u la pyni hi ha kaba pyniakynduh ia ki sim ha ka sngi nyngkong. U la iam kubur ba ka jingieit ka dei ban don, hynrei u pol sha ka juk barim ha kaba ki kynthei samla kim don ka hok ban pyrkhat laitluid ia la ka longiing-longsem kumba long ka juk ba ngi im mynta.

Ka baar. Kiwei pat ki kritik ki lah ban lap da kumwei, hynrei haba shim ia kane ka pharshi kumba ka

long hi, ngam da lah ban kubur ia ka jingleh kine ki samla u Bah Oscar. Ki lakynduh ha lynti - syngkieng ha ka banyngkong, ia kane lah ban pdiang. Hyrrei kat kata ka jingdon akor ka Sohlyngngem, bad ka jingleit u Rynñiaw ia ka ruh, kim don jableng satia ban pyrkhat ba ka iing ka long kaba donkam eh. Ka thei samla ka la dei ban khot ia u ha iing tang ban shu ithuh-ithaw ka kmie bapli. Ma u ruh kum u khun badon-baem ba la pynsyriem bad u 'Lei Shillong u la dei ban sngewthuh ia ka jingdonkam ka jingithuh - ithaw bad ita iba u mut ban khot kiaw noh. Toi dei ban da la rung ia mih keiñ kumno yn shu iasmai ban jngi sha kut pyrthei khlem da ithuh ia ka long kmie. Wat sha iing jong u hi ruh la dei ban ialam ia ka ba ka kmie jong u kan da peit bniah ia ka jinglong jong ka Sohlyngngem, bad ba ka kmie ruh kan sngewbha. Ha ka jaka ban leh kumta, ki poi pynban tang sha ba arngut, sha ki lawkynjah suda. Haba ki iarwai kylliang ruh ka jingrwai ka sawa tang ha ki shkor jong ki hi namar ym don briew basngew ia ki. Kane ka jingrwai khynraw ruh kam sngew sur Khasi satia, sngew kumba shu bud tynneng ia ki nongialehkai ha ka phlim Hindi pynban. Hangno don ha ri Khasi ki samla ba ialeit kiba ia phawar kylliang tang baroh arngut bad kata ruh sha bakyhjah ? Ki dei namarkata ki samla ka juk thymmai ia kiba ia khmihlynti ban bud ia ka rukom barim hyndai.

Ka balai. U Bah Oscar um don satia kata ka jingiohi ia ka pyrthei ka bashisha. La kdew tang ia "arngut", bad arngut. Shano kpa ka Sohlyngngem? Hato dei uwei pat u Rynñiaw a ka kmie ka la mad? Hato u la iap noh? Phai sha ' , i ng u Ry ñiaw ngi iap tang ka kmie hi, ym don p ym d n kpa satia. Hato ki dei ki khun marwei? Tang ' ! r ' km kina mih ha khmat eh. Hato ki dei ki n ng s'nong ka pyrthei badang duna briew ne sin? Lada k i long umta kim dei ban iakhlad. Lada ka kmie ka Sohlyngngem kam mon, u Rynñiaw u la dei ban rah ia ka sha ing ka kmie la jong.

Mih na ing ki sim ngi poi habar. Hangto ruh ym don briew mano mano ruh. Ka Saro ruh em, ka Larni ruh em Kaei kaei ruh ka kynja baim ngim iakynduh satia. Haba baroh arngut ki iakynmaw iwei ia iwei ym don ka daw kaba lah ban pynngeit ia ki nongpule ba ki sim samla ki dei ban iakhlad lok noh. Ki la dei ban iakynduh ynda la iap ka kmie ka Sohlyngngem.

Ka basaw. Ka jingthmu barieh u Bah Oscar ka long ban ong ba u Rynñiaw um da sallia eh ia ka Sohlyngngem, lane lano lano ruh. Tang shu don jingthut khyndiat u la kloi ban her sha kawei pat ka pyrthei. Hynrei u nongrwai u la pynkhlieh jaktung ia kata ka jingthmu barieh jong u kat haduh ba kine ki sim samla ki la khlad da ka jingiadoh kumba u Judas u la die noh ia u kynrad

la jong da ka jingladoh hi. Ym lah satia ban kubur ba kaba kum kane ka jingladoh kan wan shwa ban lakhlad. Namarkata ka Sohlyngngem ruh kam don daw ban ud katba kum kane ka jingrwai.

Lada u Rynñiaw um la doh la thaiñ ia ka Sohlyngngem, ka nia ka don. Ha kaba pyntam ia ka khana tynrai, bad kaba pynsiaw ia u Rynñiaw, ka jingthmu barieh jong u nongrwai ruh ka la duh noh.

Ka basan. Ka jingsneng jingkraw ka kmie ka long ka badonkam. Hynrei ka kmie ka la sneng laitpor. Ka la mad lut, ka ong, ia kaei kaei baroh, hynrei balei baroh shikatta kam shym la pynrung ia kata ka jingsngew ha la ka khun ? Balei ba ka ap ban pynpait dohnud ia ka khun haba ka la iohsngew ne suba ei ei naduh baroh kita ki bnai ? Lada ka kmie jong ka ruh la leh kumba leh ia ka Sohlyngngem bapli, ka long ka raibi basniew keiñ. Ia ki jingsneng dei ban al ha ka por ba dang biang. Ka kmie ka Sohlyngngem, ka dei kawei na kito ki longkmie bakhim mynsiem. Namarkata, la ka phikir katno katno ruh, ha trai ka jingmut jong ka, don kaei kaei kaba kwah ba ka khun la jong ruh kan long kum ma ka hi, bad kam kwah ban don ka jingkylla ei ei ruh. Imat lada ka ioh pyrsa kurim da uban shah pynlaid ha.ka te la kumno kumno ruh long hi.

Sngewsynei ia ka Sohlyngngem bapli namar ba ka lui lui eh. Kam don jingtip eh shibun wat ia ia ka

kmie ruh namar kam shym la twad la ka mon ka kmie da ki lad baroh ba ka dei ban don ha ïing ha sem. Ka jingsngewsynei kam long ba la lehbeiñ la ka da u samla namar ngi pule ba wat uta u samla ruh u dang slaw nam uba pli ia ka, hynrei namar ba ia ka la pynpangnud da la ka jong ka kmie. Lada u Bah Oscar un pynmih ia ka sien shon kaba hadien jong kane ka jingrwai, nga ngeit ba un da pynthikna shwa alu u kwah ban ong hangne, lane ia ka nongrim ba u kwah ban ieng haduh bakut ha kane ka jingrwai.

Kum ha "Ki Ummat Ksiar" hangne ruh u Bah Oscar u la pynjia ia kaei kaei kaba thew sha ka jingsngewkynjah ne jingsngewlem. Ia kane u la mut hi ban leh kumta namar u la ai kyrteng ia la ka kot da *Ka Jutang Jong Ka Sur Pangnud U Khun Khasi* ha kaba la pỳnrung ia ki laitylli ki jingrwai kiba don da ki jinglam jingud suda kumba u la kdew ha "U Sier Lapalang". Ha ka jingrwai banyngkong u la pynpangnud ia ka Sngi bad ia u Klewruh. U la pyniam ia ki baroh arngut. Ha ka balai u la pyniam ia ka Sier, bad hangne pat ha kaba u siat pharshi ia ki khun samla ka ri, ka jingpangnud kam da lah ban pynbor ia ngi ban pdiang ba ka da dei ban jia shisha.

Kumba la kdew mynshwa, ka Sohlyngngém ka la iam palt dohnud nahud na ïing bad hadien ka jinglakhlad na u Rynñiaw ruh. Ia u Rynñiaw ruh la pyniam haba u

kynmaw la ka Sohlyngngem. Kim da dei eh ban leh kumta. Ngin da kubur la ka ba ka dei ka sur pangnud lada la u Rynñiaw la shu shah tang ba un shu her soit sha suiñ bad sha khlaw. Pynban kam shym long kumta, namarkata, ia ka jingthmu barieh u nongthaw jingrwai la jop noh da kawei pat kaba mut ba ki samla kin dang iakynduh lano re hadien habud.

Imat ha ka rukom p, rkhat u nongthoh don shisha ka jingshisha ha ka jingtl.oh u Bah Flinstone Jomes Blah (kaba paw ha nga ba ka l ng ka jingthoh ba la pynkhreh da u Bah Oscar hi) ba u nongrwai u "ieit la ka jingmarwei bad jingkynjah". Ngi pule ta ha ka jaka ban pyniakhlad la u Klew bad ka Sngi ynda ki la ioh khun, la leh pynban ia kata tang hapoh shisnol. U Klew u sah marwei, bad ka Sngi ruh marwei ha bneng. la u Sier Lapalang la pyniaid marwei, kumjuh ruh ia ka kmie. Ym don jaka ia u kpa jong u Sier ruh, kam don khun shibun. Ka long kum ka kmie ka Sohlyngngem hi. Kim don kpa kito baroh ki jong u Klew, Ka Sngi, ka Sohlyngngem, U Sier bad kiwei de ki nongiashim bynta ha ka khanatang. U Rynñiaw bad u Sier ki long ki bymlarkam satia. Kumta ruh long u Klew. Kim don ka bynta kaba da ishon jingmut.

Nalor kane baroh, la jied tang ia ki jaka kynjah. Ka per-tyrso ka kynjah, ka bneng hi ruh ka kynjah, ka khlaw u Sier ka kynjah, ka jaka baieit ka Sohlyngngem

bad u Rynñiaw ruh ka long ka bakynjah.

Haba bishar bniah ia ki jingrwai baroh lai, ngin shem ba u myllung um sngewjuh ia ka jingbun briew. Ka lok ruh tang bad u lok, ka khun ruh tang bad ka kmie, u samla ruh tang bad ka samla. Palat na ka arngut te ngim ju kham lap koit ha kane ka sien mih jong kine ki jingrwai laitylli. Hangne namarkata, ngi lap ia ka rukom pyrkhat ne philosophy u nongrwai. Lada ha ka pyrthei bashong briew yn long kumba u la phohsniew ha kine ki jingrwai, yn duh jaid pynban ka jaidbynriew Khasi. Ha ka poitri ngi khmihlynti ban lap ia ka pyrthei kaba iasyriem bad ka jong ngi kumba ngi lap ha ka poitri u Babu Soso Tham bad jong u Phadar Elias ne Primrose Gatphoh ka ban batai ia ka jinglong jingim ka ri Khasi ne ka jaka ba la kdew ha ka jingrwai, ym tang ia arngut arngut la kumba pyrkhat u samla uba dang phohsniew tang ia ka lad ban ioh ia phylliew mynsiem arngut badno re. Dei hangne ruh ba ngam lah ban ñiew ia u Bah Oscar kum u myllung uba da donkam eh ka ri Khasi. Baroh ki phawar jong u ki biang ban shu ia pule kai ym ban da latuklar than, namar ka long ka poitri khynraw ki bym dei kum ki jong u John Keats, U Shelley, bad Byron ka ri Bilat.

Ki Jingpyrshang

1. Iathuhkhana ter ter shaphang ka Sohlyngngem kat kumba phi la pule na "Ka Sohlyngngem" u Bah Oscar M. Wahlang.

2 Na kaba pule ia ka jingrwai "Ka Sohlyngngem", phi lah ban mud dur ia ka jinglong jong (a) Ka Sohlyngngem, (2) Ka Sohlyngngem-kmie, (3) U Sim Rynñiaw ?

3. U Bah Oscar M. Wahlang u la dei ban pynkut ia ka jingrwai ha kato kaba ki samla ki iadoh. Phi lah ban ai nia pyrshah ia katei ka jingong ? Lada phi kyrshan pat, ai la ki jong ki nia ban pynshai balei phi kyrshan.

4. "Ka Sohlyngngem" la kumno kumno ka la kham bha shibun ban ia "Ki Ummat Ksiar". Ainia pyrshah lane ban kyrshan ia katei ka jingong.

5. Kum kaei ka jinghikai ba ngi lah ban ioh na ka jingrwai "Ka Sohlyngngem" U Bah Oscar M. Wahlang.

6. Hato "Ka Sohlyngngem" ka kyrshan ne em ia ka jingong ba u Bah Oscar M. Wahlang u ieit " ia ka jingmarwei bad jingkynjah" ? Kdew da ki jingjia ha ka jingrwai ban kyrshan ne kyntait ia katei ka jingong.

7. Pyrshang ban buh antad ia ka kyrdan ne bynta u Bah Oscar M. Wahlang kum u myllung ka Ri Khasi.

Ki kot ban pule

1. Sawdong ka Lyngwiar Dpei - P. Gatpoh
2. Ka Kitab Jingphawar - Rabon Singh.

-: o :-

Da ujuh u Nongthoh

			Rs.
1.	*Kumno yn Iatrei Lang?*	...	0.20
2.	*Meghalaya Year Book* Ban ioh jingtip lyngkot shaphang ka Meghalaya.		5.00
3.	*John Keats*		
	Soft cover	...	4.00
	Hard cover		8.00
4.	*William Wordsworth* by Pariat & Sten		
	Soft cover	. .	4 00
	Hard cover	...	8.00
	Ia kitei ki kitab ha ka ktien Phareng la kubur da ki riewstad kum u Prof K. Subrahmanian, M.A., M. Litt, Ph. D & u Murli Das Melwani, M.A., Ph.D. ba ki long ki bamyntoi ia ki nonghikai bad nongpule ruh.		
5.	*Ka Poitri U Primrose Gatphoh* (Na ka bynta ki nonghikai Khasi bad samla pule ha College)		
	Soft cover	...	5.00
	Hard cover	...	8.00

Kylli na ki dukan die kot, Iane thied na
SCORPIO PRINTERS
Overbridge, Barabazar,
Shillong 793002